

בנאות דשא

פרשת ויגש תשפ"ו | שנה ו' | גליון רפג

דולה ומשקה מתורת רבוה"ק מפרשיסהא קאצק וגור זי"ע במשנת רבינו ראש הישיבה שליט"א

אמרות רבותינו

התחזקות ובטחון

בעת שנראה שאין שום עצה

ויגש אלי יהודה (מד, יח). יש להבין הלוא מקודם אמרו (מקץ מד, טו) 'הגנו עבדים' ונכנעו לגמרי, ומה הוסיף עתה לדבר קשות. אבל נראה כי הענין ללמד לבל יתייאש האדם, ויהודה היה ערב לאביו עם שני עולמות, וכאשר **ראה שכלו כל הקיצין בטח בה' ודיבר, אף שנראה לו שאין לו עצה, ומה באה הישועה**. כאשר שמעתי מכ"ק **אז"ל** [האמרי אמת זי"ע] על חזקיה מלך יהודה שאמר יכ' מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה' כו' (ברכות י.), ופשוט הכוונה על דוד המלך ע"ה, אבל הוא אמר שנוכל לרמוז על יהודה - שלא נתייאש כיון שראה שיכול להאבד משני עולמות, אבל **ידע שהשי"ת יכול לעזור לו**, ואולי זאת כוונת המדרש (בר"צ, א) 'בני אם ערבת לרעך' (משלי ו, א), כאשר איתא ברש"י שקאי על הקב"ה, 'עשה זאת וְקָבַל מַלְכוּתוֹ' (מדרש שם) הרמז על קבלת עול מלכות שמים, והשי"ת מרחם עליו אף שאדם חטא, ומה **יוצא, שאין לאדם לייאש עצמו, אף שנראה לו שאין לו עצה - השי"ת יעזור**.

(בית ישראל תשי"ב)

המתבייש במעשיו ושב

השי"ת מקרבו כרחם אב

ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו (מה),
ג, ופירש רש"י 'מפני הבושה'. וכתב (שם, ד) **ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי** ופירש רש"י 'ראה אותם נסוגים לאחור, אמר, עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים'. הנה מעשה אבות סימן לבנים, כמו כן **כשהאדם נבהל ממעשיו והוא נכלם לחזור אל אביו שבשמים מפני הבושה, אומר הקב"ה עכשיו אחי נכלמים וקורא להם בלשון רכה ותחנונים**, והיינו כמבואר במדרש (דבר"ב, כד) על הכתוב (ואתחנן ד, ל) 'ושבת עד ה' אלקיך', ובקיצור לשונו - כלום יש בן מתבייש לחזור אצל אביו, כך ישראל אומרים באלו פנים אנו חוזרים להקב"ה, אומר להם הקב"ה בני אם חוזרים אתם - לא אצל אביכם אתם חוזרים.

(דברי ישראל להר"ק ממאדוץ זי"ע)

החביבות בשמים

מחמת השפלות והענוה

ויאמר אלקים לישראל וגו' ויאמר יעקב יעקב (מו, ב). צ"ל למה לא קרא לו ישראל, וגם לא מצינו בשום מקום שקרא לו השי"ת ישראל. שמעתי, כי ידוע שישראל הוא מדרגה גדולה ממדרגת יעקב, על כן אמר השי"ת ליעקב **שלעולם תחזיק עצמך במדרגה קטנה**, וזה הפירוש 'יעקב יעקב' בלשון חיבה (רש"י), בשביל זה אני מחבב אותך - מחמת שאתה מחזיק עצמך במדרגה קטנה, כמ"ש שנקרא יעקב 'הקטן' (תולדות כז, טו-מב) - שהיה קטן בעיניו.

(נפלאות חדשות להרב חיאל משה אבד"ק קאמראווקע וק"ק יאדימאווז זצ"ל)

'משכהו לבית המדרש' הרצון והתשוקה לקדושה

השפת אמת מביא דברי זקנו **החידושי הרי"מ זי"ע** שאמר כי 'טבת' **מלשון הטבת הנרות**. בביאור הדברים כותב השפת אמת, ידוע שימי חודש טבת נחשבים ימים של הסתר וקושי, והקב"ה הקדים הרפואה, שעל ידי נרות החנוכה שמדליקים בראש חודש טבת מאירים גם ימי חושך אלו, שהרי החודש כולו תלוי בראש חודש, וכל החודש מקבל הארת הנרות מראש חודש. מוסיף השפת אמת 'ויתכן לרמוז, מה שמדליקין ל"ו נרות חנוכה, שהנרות מאירין ל"ו יום - מתחילת חנוכה עד סוף טבת'.

סיום דבריו הקדושים זקוק לביאור, משום שמתחילת ימי החנוכה עד סוף חודש טבת לעולם לא יהיו שלושים וששה ימים, שהרי חודש טבת לעולם חסר, ובצירוף חמשה או ששה ימי החנוכה שחלים בחודש כסלו - שפעמים הוא מלא ופעמים חסר, יהיו לנו לכל היותר שלושים וחמשה ימים.

נראה לפרש שדבריו הקדושים מכוונים לזמן שקדשו את החודש על פי ראיית מולד הלבנה, שאז חודש טבת יכול היה להיות מלא, וביחד עם ימי החנוכה שחלים בחודש כסלו בהיותו חודש מלא, מספר הימים אכן עולים לשלושים וששה. הסבר זה **ללמדנו בא, שתיקונו של חודש טבת הוא בהיותו חודש מלא**. מוטל עלינו למלאות ימים אלו בתוכן הפנימי הראוי להם, ולהאירם באור רוחני בבחינת 'להאיר מתוך חשיכה'.

מובא בגמרא (תענית ו:) אמר רב יהודה, טוב לשנה כאשר חודש טבת הוא כאלמנה בודדה - שלא יורדים בו גשמים, שעל ידי כן המקומות שמבטיחים בהם תורה אינם בורים וְשׁוֹמְקִים, שהרצים יבשות והתלמידים הולכים ממקום למקום ללמוד תורה. לעומת זאת, רב חסדא אמר, טוב לשנה כאשר חודש טבת מנוול - שהרצים מנוולים בטיט ובץ מרוב גשמים שיורדים בו.

כ"ק אז"ל הפני מנחם זי"ע מבאר ששתי **מימרות אלו משלימות זו את זו**. חודש טבת מסמל את התגברות תאוות הגוף (ראה מגילה ג.), ומבחינה זו אכן טוב לשנה שחודש זה מנוול ומאוס בעיני האדם ולא יימשך אחר הגשמיות, ובמקום זה יכניס את כל חפצו בתורה - ומצד זה טוב לשנה כאשר בחודש טבת הדרכים יפות וניתן ללכת בהן ללמוד תורה.

פירוש דבריו הקדושים; ידועים דברי חכמינו ז"ל (סוכה נב: קידושין ל:): 'אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש', הוי אומר, **בתחילה עלינו לקבוע היטב בתודעתנו שהיצר שפגע בנו הוא 'מנוול' - שכל אותן תאוות גופניות שהוא מסית ומפתה אליהן מנוולות ומאוסות, ולמרות היותן מושכות את העין ביופיין החיצוני וגראות**

(מתוך ס"ג פרשת ויגש תשפ"ד מאמר א)

כנישתא חדא בתיובתא

אל תוך חשכת גלותנו זורחים קרני אור שמשו של משיח

איתא בגמרא (נדרים לט): שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואחד מהם הוא שמו של משיח. ומהו הענין בבריאת 'שמו של משיח', הרי השם שיקרא המשיח אינו העיקר, והעיקר הוא שיבוא משיח לגאלנו, והול"ל כי 'נברא משיח'. ומבאר המהרש"א שהכונה ב'שמו של משיח' הוא לשם העתיד של הקב"ה, שאז יהיה השם שלם והכסא שלם, וכדאיתא (ב"ב עה:): שמשו עתיד ליקרא בשמו של הקב"ה, כמו שנאמר (ירמיה כג, ו) 'זוה שמו אשר יקראו לו ה' צדקנו', ואם כן הכונה ב'שמו של משיח' הוא לאור ההתגלות של הקב"ה שתהיה לעתיד.

והנה יש להקשות ממה שאמר חז"ל (ב"ר פה, א) כי בעת שיעקב והשבטים היו עסוקים בשקם ותעניתם אחר מכירת יוסף, היה הקב"ה יושב ובורא אורו של משיח. והרי אורו של משיח כבר נברא קודם בריאת העולם, ומה נתחדש עתה שהיה הקב"ה יושב ובורא אורו של משיח. וי"ל על פי דברי השפת אמת שכל דבר של קדושה מאיר לפניו ולאחריו, ולכן אמר דוד מזמור שיר תנוכת הבית אף שעדיין לא נבנה המקדש בימיו, מכיון שהאירו לו אותן ההארות ממש כמו שעתידי להיות בתנוכת הבית. ולפי זה י"ל כי אורו של משיח אין הכונה מה שהיה לעתיד בביאת משיח בב"א, אלא היום - מה שמאיר לנו אל תוך הגלות מאורו של משיח, כי כבר בשעה שהתחילה הפסיעה

לזכות הרה"ח ר' קלמן הלר שליט"א והרה"ח ר' מנדל רודיגר שליט"א

מילי דאורייתא

קלב"מ בנפשות לזה וממון לזה

ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון (מד, כט). בגמרא כתובות (ל) מפרש אביי דטעמא דרבי נחוניא בן הקנה דסובר דגם בחיוב מיתה בידי שמים אמרינן קלב"מ, משום דקלב"מ למדים מולא יהיה 'אסון' ענוש יענש (משפטים כא, כג), ונאמר בפרשתן 'אסון' שהכוונה גם למיתה בידי שמים שחשש יעקב שיקראוהו, ומינה שגם אסון הנאמר בפרשת משפטים כולל גם דכשיש מיתה בידי שמים ליכא תשלומין. ועפ"ז קאמר רב אשי (כתובות סג) דור שאכל תרומה משלו ובשעה שאכל קרע שיראין של חבריו פטור לשלם, כיון שנתחייב על אכילתו מיתה בידי שמים, קלב"מ ופטור מחיוב ממון על קריעת השיראין.

והראשונים הקשו דבגמרא (סנהדרין טו) אמרינן בחיוב עדין זוממים דרק היכא דמיתה וממון משום חד קאתי פטור מקלב"מ, אבל אם נתחייב מיתה לאדם אחד וממון לאחר חייב, וא"כ אמאי פטור על היזק השיראין, הרי הו' נפשות לזה על אכילת התרומה וממון לאחר. ודעת רש"י דדינא דממון לזה ונפשות לזה פלוגתא דאמוראי הוא אי איכא בזה פטור דקלב"מ, ורב אשי ס"ל דגם בהא אמרינן קלב"מ. ושיטת ר"ת דלכו"ע איכא קלב"מ גם במיתה לזה ונפשות לזה, ורק בחיוב עדים זוממים יש דין מיוחד שצריך שיתקיים העונש כלפי כל אחד שזומם לעשות לו. והאבני נזר (אה"ע סי' תפג) הטעים הדברים, דכל עונש אף של רוצח אינו נפשות לזה, אלא עיקרו חיוב לשמים, ורק עדים זוממים דכתיב בעונשם כאשר זמם לעשות 'לאחיו' אז נחשב שהחיוב נפשות לזה.

רוב ראשונים ס"ל דלכו"ע מיתה לזה ועונשים לזה ל"א ביה קלב"מ, ולכן רוצח וכן בעדים זוממים שזממו לעשות לאחר, לית ביה פטור דקלב"מ, אלא שמיתה על חילול שבת ואכילת תרומה וכדומה דהחיוב מיתה לשמים, וחיוב

וזה מה שנאמר בישעיה (ט, א) 'העם ההולכים בחושך ראו אור גדול', ובמפרשים פירשו דקאי על זמן של חזקיה, שהיה אז חשיכה, צרה גדולה, וראו אור גדול. והרי הזמן שהיה מוכשר ביותר לביאת המשיח היה בימי חזקיה, שרצה הקב"ה לעשותו לחזקיה משיח, אלא שערכה מידת הדין כמבואר בגמרא (סנהדרין צד). אבל משמאי מיהב יתבי מישקל לא שקלי (תענית כה), ולכן מכח האור שהיה אמור להתגלות אז נפעל עכ"פ שהעם ההולכים בחושך ראו אור גדול, וזכינו שמאיר לנו אור גדול בתוך חשכת הגלות. והרי מבואר בספה"ק שבכל חנוכה מאירה ההארה של ימות המשיח, הבה נשתמש נא באור, הבה נדע בחשיכה שלנו שיש רבש"ע ונשתוקק אליו.

(מתוך זאת חנוכה תשפ"ו מאמר ד)

המשך מילי דאורייתא

הנדרף אף בנפשו של הרודף, משא"כ בכל חטא ועון שאדם עושה י"ל דמשיח חייב מיתה ועונש על עוולתו, ואף בעדים זוממים דמחייבים על הזמנת ילפינן בב"ק (ה). דרחמנא קריה מעשה דכתיב כאשר זמם לעשות, ואף כשחיובו בידי שמים כך הוא הנדר - דמשום חטאו הרי הוא במצב חיוב מיתה, אך רודף כשיעמוד מלרדוף יבטל דין מיתה שעליו, וכל זמן שעוסק במרוצתו מותר לעשות הכל ואף להרוג אותו כדי להציל הנדרף, אך אי"ז נקרא שמוטל עליו עונש ודין חיוב מיתה, ומשו"ה אין כאן ענין של מחיוב לאחד שיש לילך בטר סיבת החיוב, ועל כן אזלינן בטר המחייבים בפועל, שהם כל ישראל, ושפיר הוי מיתה ותשלומין לחד.

תמצית הדברים, דברדוף אי אפשר לייחס החיוב מיתה לנדרף, ולכן דנים על המחייבים בפועל, וכיון שהמחייבים בפועל כולל אף בעל הכלים, לכן הוי נפשות וממון לאחד, והטעם שהחיוב להרוג הנדרף אי אפשר לייחס לנדרף, לחילוק הראשון, אף שיש חיוב לרודף, אבל כיון שבפועל עדיין לא פגע באדם, אי אפשר לייחס מיתה לזה, ולחילוק השני, כיון דהוי הצלה אין זה נחשב חיוב מיתה כלל.

יש לדון ברוצח שיצא מעיר מקלטו והזיק, דגואל הדם יכול להורגו, ממון של מי יפטר מקלב"מ, ממון דנרצח - דמחמתו נתחייב מיתה וגלה, או ממון דגואל הדם - דרק הוא המחייב בפועל ויכול להורגו.

ולכאורה תלוי בהסבר הדבר שרודף לא נחשב נפשות לנדרף, דלדרך הראשון שהחילוק ברודף שלא עשה כלום ואינו נחשב סיבת חיוב, כאן הרי רצח ודאי איכא סיבת חיוב, וממון דנרצח יפטר מקלב"מ ולא דגואל"ד. ולדרך השני דדין מיתה של הרודף אינו חיוב רק דין הצלה, י"ל דה"ה כשהרג בשוגג אין עליו דין חיוב מיתה, ורק רשות לגואל"ד להורגו, ואף בזה יש לנו לילך בטר ההורג בפועל, ודווקא ממון דגואל הדם יפטר מתשלומין מקלב"מ.

אלא דעיקר הדבר אי רוצח בשוגג נחשב כיש עליו חיוב מיתה לפטור אותו על כלים ששבר אינו מבואר, ודנו האחרונים אי היכא דאין חיוב מיתה רק רשות - כדחכא וכחיא דקנאין פוגעין בו אמרינן קלב"מ [ע"י פמ"ג (שושנת העמקים כלל כא), אור שמח (סוף ה"ל חובל), חידושי הרי"מ (תשו' ח"מ ס"ז), יסודות ישראל (ב"ב ס), ועוד]. תו יש לעיין במחלוקת במשנה (מכות יא): רוצח שיצא מחוץ למטה מקלטו רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואה"ד ורשות ביד כל אדם, ורבי עקיבא אומר רשות ביד גואה"ד וכל ישראל נהרגין עליו, דלמ"ד מצוה הוא חיוב ככל חיובי מיתה ולכו"ע אמרינן קלב"מ. אך י"ל דמצוה ג"כ אין ענינו חובת מיתה ממש, אלא הוא רק כעין יד העדים מיתה ביד גואה"ד בראשונה להמיתו, ודמאי לרשות, ויהא תלוי בנידון הנ"ל, וצ"ע.

אמנם עיקר הדברים שביארנו דברי הריב"א דמה שהורגים את הרודף אי אפשר לייחס לנדרף, עדיין צ"ח, ממה שהוכיח האחיזר (ח"א סי"ח סק"ב) דאף רודף שברור לנו שע"י שנהרגנו לא נצילי למונעו מלהרוג הנדרף, מותר להורגו, דבשעה שבעודו רודף אין זה רק ענין הצלה להציל הנדרף אלא אף עונש ודין מיתה מוטל עליו. ע"ש.

ולדבריו לא מביעא דלית ליה הסברא דלא הוי חיוב מיתה אלא הצלה בעלמא, אלא גם הסברא דלא נחשב חיוב לנדרף צ"ח אי קיימא, דכיון דאמרינן דאף שאינו יכול להציל אבל כיון שעדיין קיים הפעולה שיהרג הנדרף הורגים את הרודף, על כרחך שאנו מחשיבים את הרודף כעשה מעשה עוולה ויש לעונשו על זה, וא"כ לכאורה מסתברא לייחס העונש כחיוב לנדרף ככל חיובי עונשים שבתורה, ויקשה קושיית האבני נזר דאף ברודף שכל העולם מחויבים להורגו סיבת החיוב הוא לנדרף והוי מיתה לזה ותשלומין לזה.

ואולי יש לחלק, כיון דסו"ס חיובו תלוי ועומד, ולכשיעצור מלרדוף פקע ממילא חיובו ועונשו, מהאי טעמא אין מייחסים את החיוב לנדרף, וצ"ע.

(מתוך שיעור בסוגיא דממון לזה ונפשות לזה כתובות ל: - לא. - בישיבת שפת אמת ח' שבט תשנ"ז)

לעילוי נשמת

אבי מורי הרה"ח ר' יחיאל שלמה זלמן הלוי ז"ל

בן הרה"ח ר' יהודה אריה הלוי ז"ל סג"ל

נלב"ע ה' טבת תשס"ט

הונצח ע"י בנו

הרה"ח ר' אהרן יהושע הלוי סג"ל שיחי'

לזכור שפרנסתו ביד ה' - גם כשפיתו בידו

רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה (מז, כב). מפסוק זה למדו בגמרא (ביצה טו.) ש'כל מוונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים', דכתיב (תהלים פא, ה) 'כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב', ו'חק' לישנא דמונני הוא דכתיב 'ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה'.

והקשה המהרש"א שם, אמאי מיייתי הגמרא ממה דכתיב 'ואכלו את חוקם אשר נתן להם', ולא ממה דכתיב ברישא דקרא 'כי חק לכהנים מאת פרעה', ומפרש משום דאיכא לפרשו כי חק קצוב הוא לכהנים בכסף הניתן להם מאת פרעה, ומאותו כסף קנו להם כל מה שהצטרכו, אבל בספא דקרא 'ואכלו את חוקם' יותר מפורש דמשמע דחק הקצוב להם גופיה אכלו אותו, דהיינו לחם כמשמעו כפירוש רש"י בחומש.

וי"ל בעומק יותר, שחז"ל רמזו כאן איך צריך להיות המבט של האדם על מוונותיו הקצובין לו, כי כל המצרים היו צריכים למכור כל נכסיהם, אבל הכהנים היו בטוחים בעצמם שלהם יהיו מוונות - כי חק לכהנים מאת פרעה, על זה תבה הגמרא לומר שלא כן הוא, ואין האדם יכול לבטוח בעצמו כלל, ועד שלא אכלו בפועל את חוקם אשר נתן להם, לא יכלו לבטוח שיהיה להם לאכול. וכל אדם צריך ללמוד לעצמו, שמוונותיו קצובין לו מלמעלה, ועד שלא בא האוכל לתוך פיו אין לו לסמוך ולבטוח רק על הקב"ה, וכדכתיב (תהלים קמח, טו) 'עניי כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתה', ההשגחה על מוונותיו של אדם היא עד הפרט האחרון - עד שהאוכל בא לתוך פיו.

(ב' דרה"ח תשפ"ב מאמר א - עבד"ד עמ' תרעה)

נס התאחדות הממלכות - בהתאחדותו עם חבריו

בהפטרה - וקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך (יחזקאל לו, טו-טז). כתבו המפרשים (ע"י רש"י ורד"ק) דאין הכוונה שהנביא קשר והחזיק ב' העצים ביחד, אלא הכוונה שהש"ת אמר לו שיקרב שני העצים, ואני אחברם שיהפך לעץ אחד ממש במעשה נס.

ויתכן לומר כי לעשות אחדות באמת בין ב' המלכיות אינו בידי אדם - וצריך לזה נס מן השמים, אבל האחדות בגיהם מתחילה באחדות כל מלכות בפני עצמה, וכמו שכתוב מקודם בפסוק 'ליהודה ולבני ישראל חבריו' 'אפרים וכל בית ישראל חבריו', היינו שעוד לפני שחיברו את ב' העצים ביחד, היה צריך לחבר ולאחד כל מלכות בפני עצמה, שתתאחד מלכות יהודה וחבריו ומלכות ישראל וחבריו, ורק אחר כך לחבר ב' העצים והיו לאחדים בידך, כי רק אחרי שעושים מה שבידם ומתאחדים כל מלכות בפני עצמה, אז זוכין לנס משמים וגם הממלכה השנייה שאין להם השפעה עליהם - גם היא משלימה עמה ונעשין לאחד.

וזה מרומז בדברי המדרש (ב"ר צח, ב) שמדייק מה דכתיב 'ליהודה ולבני ישראל חבריו' 'אפרים וכל בית ישראל חבריו' - 'חברו כתיב', היינו שהכתיב הוא 'ולבני ישראל חבריו' ו'כל בית ישראל חבריו' והקרי הוא 'חבריו', ויש לפרש דכוונת המדרש הוא כדברינו, שכאשר יתאחדו כל מלכות בפני עצמה, ויבטלו כל מחלוקת מביניהם, בני ישראל וחבריו יהיו כולם כאחד - שעל כך מורה חברו לשון יחיד, וכל אחד יהיה באחדות עם אנשים הקרובים אליו, אזי אח"כ יכול להיות הנס שיתאחדו כל בני ישראל ביחד.

ויש להוסיף, כי זה מה שגילה להם יעקב אבינו ע"ה באמרו (ויחי מט, א) 'האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים', ובחז"ל שרצה לגלות הקץ ונסתם ממנו, אך במדרש הגמ"ל אמרו על זה - 'רבנן אמרי צוה אותן על המחלוקת, אמר להון תהון כלכון אסיפה אחת, הדא הוא דכתיב ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתוב עליו וגו'. ויש לפרש הכונה, שכיון שנסתם ממנו הקץ, לכן גילה להם יעקב את סוד קירוב הגאולה, שהיא תלויה באחדות בין כל אחד עם חבריו, וממילא יקרה הנס ויתאחדו ע"ז כל בני ישראל. והרי זה כל סוד הגלות והגאולה, ששנאת חינו הוא העון הגורם הגלות, ועל ידי אחדות יהיה התיקון.

(ס"ג ויחי תשפ"ד מאמר ב)

רביבי דשא

קריאת שמע - לברר כי הכל לטובתו

ברש"י (מז, כט) שכאשר פגש יעקב אבינו ע"ה את יוסף הצדיק קרא את שמע. וטעם הדבר שדוקא יעקב קרא קרי"ש בעת הזאת ולא יוסף, כי יעקב היה סבור כל השנים הללו שהוא מרוחק ונעזב מהש"ת, וכל המאורעות הם עונש על חטאיו, ועתה נתברר לו כי הכל לטובה וכי לא יצא לרגע מהשגחת ה', וזהו דכתיב (ישעיה מ, כז) 'למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' ומאלקי משפטי יעבור' (ע"י ב"ר צא, י), לכן קרא קרי"ש - לברר כי ייחד הש"ת שמו עליו בכל שנים אלו, והיה הכל מסובב רק לטובתו.

(ע"פ ס"ג ויגש תשפ"ד מאמר ב)

לרעות בגנים

חיות אלוקות והטובה שגזוז בתוך החשכות

כפ"ך - שהוא הכח והתלהבות חשק ורצון שנתערב בדברים לא טובים, על ידי זה נדמה לו הכל לחושך, כי פועל אדם ישולם לו כ"ו (איוב לד, יא). וכן מצינו דוגמא במכירת יוסף, שעל ידי שמכרוהו והרחיקו האחות, על ידי זה היה נדמה להם כאן כאויב, והיה יוסף אחיהם באמת.

והעצה לזה, להאמין באמונה [אף] בחושך, כי מכל מקום החיות רק מהש"ת, אף שטח עינינו מראות. וכשנגמר כן אצל האדם, ומוסר נפשו באמת בביטול והכנעה לבוא לנקודה הפנימיות, כמו שכתוב (מד, לג) ישב נא עבדך כ"ו, ומסר נפשו עבור הערבות של בנימין. וכשאדם מוכן למסור נפשו באמת בלי נגיעה, רק להכיר קדושתו ית', ממילא יולא יכול יוסף להתאפק' (מה, א) - הוא הנקודה הפנימיות שבכל דבר שנקרא יוסף. רק שעל ידי הקלקול נסתר זה, והקליפה מחשיך ומסתיר כאילו ח"ו דבר נפרד מהש"ת, ועל ידי הכנעה וביטול אמת כנ"ל, מתגלה הפנימיות ונתודע שהוא אחיהם כנ"ל. וזהו 'בי אדוני' (מד, יח), שהאמין שמכל מקום יש הפנימיות חיות הש"ת, אף שנסתר לו ואינו יודע האיק, כל זה גרם החטא, אבל באמת בי אדוני כ"ו, כן יש בכל הסתר כנ"ל.

(שפת אמת תרל"ב)

הקושי מביא לידי המעלות

בפסוק (מה, ג-ד) ולא יכלו אחיו כ"ו נבהלו כ"ו, אני יוסף אחיכם אשר מכתכם אותי כ"ו. וקשה, כי בזה הוסיף עוד לבייש אותם בהזכיר את מכירתם אותו. אך בודאי השבטים הרגישו אז קדושת יוסף הצדיק, וזה שכתוב נבהלו 'מפניו' דייקא. והשיב להם יוסף, כי בא למדרגה זו על ידי מכירתם אותו למצרים, ושהם גורמים בצדקתו, ובזה סר מהם הצער, אשר חשבו כי אם היה אצל אביו היה גדול בצדקו יותר, אבל לא כן היה, כנ"ל.

(שפת אמת תרל"ו)

בפסוק (מה, ד) אשר מכתכם אותי. כמו שדרשו חז"ל (שבת פז). 'אשר שברת' (תשא לד, א) - ישר כחך, כן ניהם יוסף אותם כי זכה לכל זה על ידי המכירה.

(שפת אמת תרמ"ג)

בגאולה יתברר הטובה מהגלות

היה גלות עצום, שהיה סבור שח"ו נדחה, כי ארד כ"ו (וישב לו, לה רש"י שם), ואמר (מקץ מג, ו) למה הרעותם, לפי שהיה סבור שירד ממדרגתו. וזה פירוש (ישעיה מ, כז) למה כ"ו נסתרה דרכי מה' (ע"י ב"ר צא, י), וח"ו לפרש כמו שסבירים העולם, רק היה סבור שהוא בבחינת הסתר פנים, כדכתיב (ויילך לא, יח) ואנכי הסתר אסתיר כ"ו, וכשהאדם בבחינה זו מוזיק כשעושין לו רע על פי הטבע, כי אין ראוי לנס. ואם היה יודע האמת שלא היה שום גירעון ח"ו, אדרבה היה יתרון, רק שהיה מפתח לבנים, שהוא עיקר התורה, כ"ב אותיות אש שחורה על גבי אש לבנה (דב"ר ג, יב), כ"ב שנים אצל לבן ואחר כך נגד אדום, וכמו שתיקן תפלת ערבית בבאר שבע כשירד מארץ ישראל לחרון שיהיה קיום לנו בגלות גם בחושך, כן היה אלו כ"ב שנים, כמ"ש במדרש (ב"ר עו, א) בימי אשורוש אלולי שנמסכה דעתה לדעת הזקן כ"ו, בחינת הסתר כ"ו כמו שאמרו חז"ל (חולין קלט:) אסתר מן התורה, והיו סבורין שנדחין ח"ו, והושיע לנו הש"י ונהפך לאורה ושמחה, וכן בגלותינו עתה. ועתה יותחי רוח' כ"ו (מה, כז), וראה שהיה הכל לטובה למפרע, ההסתר וכל הענינים מיוסף, וראה שגם מידת דינו של הקב"ה גם כן רק לטובת ישראל. ובזמן הגאולה שלימה יהיה גם כן כנ"ל, שנראה למפרע שכל עניני הגלות היה לטובתינו, ויתברר איך ומה כל פרט ופרט.

(רבינו החידושי הרי"מ ז"ע - מתוך ספר הזכות עה"פ יוסע ישראל וגו')

בהכנעה וביטול

מתגלה הפנימיות שבהסתר

במדרש (ב"ר צג, א) בני כ"ו ערבת כ"ו תקעת לזר כפ"ך (משלי ו, א) כ"ו, קבל אדנותו כ"ו. כי האדם נברא לקרב הכל להש"ת. וכת"ב (קהלת ז, טב) 'אלקים עשה האדם ישר' כ"ו, שאם לא קלקל האדם היה דבוק תמיד אליו ית'. וזה גם כן 'ערבת' - לשון עירוב, שיש לו עירוב וחבור להקדושה בשורש נשמתו, וממילא כל הבריאה נכנע תחתיו. אך על ידי מעשה גשמי בעולם הזה, כשנדבק בהם האדם ח"ו, זה 'תקעת לזר

התחזקות בצדקות תלוי בידיעה שאין הסתר פנים

ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי (מה, כח). במדרש (ב"ר צד, א) רב כח של יוסף בני שכמה צרות הגיעוהו ועדיין הוא עומד בצדקו, הרבה ממני שחטאתי שאמרתי נסתרה דרכי מה'. ויש להבין מאין הבין יעקב שיוסף בכל אותן הצרות לא הרעה או אמר נסתרה דרכי. ונראה, שזה עיקר גדול להיות יודע שכל מאורעותיו הכל הוא בהשגחה פרטית מאת הש"י, וכל ההסתרות והמניעות הכל הוא אלקות ממש. ובכח אמונה זו שבלב האדם שהכל הוא אלקות הוא מחליף כח לעמוד כנגד הגל ואין הגל שוטפו, ואם ח"ו הוא חושב שהוא מושלך מאת פני ה' ואינו מבט עליו, בלתי אפשר לו לאדם להחזיק מעמד שישאר בצדקתו אחרי התלאות המרובות והשונות שעוברות עליו חליפות אין מספר.

ובזה יובן מאמר הכתוב (ויילך לא, יז-יח) 'ואמר הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה, ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים', והקשו המפרשים הלא כשאמר כי אין אלקי וגו' הרי הוא וידוי ולמה לא ירחם עליהם מעתה ועוד יוסיף להסתיר פניו. ולהג"ל מובן, שמאמר 'אין אלקי בקרבי' הוא שחושב שהוא מושלך מאת פני ה' לגמרי, ולא שם לבו שזה עצמו הוא אלקות, ובזה עצמו שהוא חושב שאיננו מושגח הוא מביא עליו הסתרת פנים ח"ו, כי כמים פנים אל פנים, שמאחר שחושב שאיננו מושגח הוא כמסתיר פניו ממטה למעלה, בזה הוא גורם ח"ו הסתרת פנים ממעלה למטה. ואין לך שעה קשה כאותה שעה שכתוב בה ואנכי הסתר אסתיר פני וגו' כמו שאמרו ז"ל (ב"ר מב, א), ואז ח"ו האדם עלול להתקלקל ביותר, וצריך חיזוק גדול מאד לידע שגם ההסתר זה הוא אלקות.

וע"כ הבין יעקב שמאחר שיוסף עמד בצדקו בכל אותן הצרות, אי אפשר שאמר נסתרה דרכי וגו', כי בודאי היה גופל בגופלים ולא היה אפשר לו להחזיק מעמד בצדקו.

(שם משמואל תרע"ב עמ' ע"ד)

העצה להתמדה בתורה והתגברות במכשולות

בס"ד, אבקש ברכה שאצליח לגדול ולהתעלות ולהתגבר על כל המכשולות והקשיים, ולקנות קנין של התמדה בתורה.

והשיב רבינו שליט"א:

אודות התמדה, לפני "ברכות" למיניהם, צריך השקעה במשמעת עצמית, וברצון אמיתי, ואז בעז"ה אפשר להצליח, וממילא כשהראש שקוע בתורה, זה השמירה המעולה מכל מרעין בישינו כמ"ש הרמב"ם בסוף ה' איסו"ב.

ובעיקר, לשים אל הלב את יוקר הזמן, בשנות הנעורים [ובכלל], שכמה שמנצלים לתורה ויראה זה בנין תמידי לכל החיים.

המתפלל להצלחתך

שאו

(תשע"ו)

תמיהות

בחיוב כיבוד אבי אביו

ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק (מו, א). ביו"ד (סי' ר"מ סעיף כד) כתב הרמ"א, יש אומרים דאינו חייב בכבוד אבי אביו, ואינו נראה לי, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו, וראיה ממדרש גבי ויזבח זבחים וגוי' [כוונתו לדברי המדרש שהובא ברש"י ז"ל, דמדכתיב ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, ולא הזכיר אברהם, על כרחך דחייב אדם בכבוד אביו יותר מנכבוד זקנו, ומבואר בדברי המדרש דרק יותר חיוב יש באביו].

ותמוה, נהי דמלשון המדרש נראה כן, אבל הרי גמרא ערוכה במכות (יב.) להיפך, דאיתא התם תנא חדא אין הן נעשה גואל הדם לאביו, ותניא אידך הן נעשה גואל הדם ותירצו בגמרא הא בבנו הא בבן בנו. הרי מבואר דבן בנו נעשה גואל הדם להרוג את זקינו, ועל כרחך דאינו חייב לכבוד.

[בית הלל שו"ע י"ד שם - הובא בכלי חמדה בפרשתן אות א. - ובכלי חמדה הביא לתרץ, דהנה באמת קשה אמאי אין הן נעשה גואל הדם לאביו, הא אביו רשע ואינו חייב לכבודו, ועי' כהר"מ ז"ל (פ"ר מהל' ממרים ה"א) דס"ל דגם אביו רשע חייב לכבודו. אך לפי' י"ל דזה דוקא אביו, אבל זקינו כיון דאינו חייב לכבודו כמו אביו, אין חייב לכבודו אם הוא רשע, ואין מזה ראייה נגד דברי המדרש, דהגמ' מייירי במיד' שחייב מיתה מדינא ונעשה רשע, ולכן דוקא באביו חייב בכבודו אבל לא בזקינו.

ובזה מדוקדק דברי הר"מ ז"ל (פ"א מהל' רוצח ה"ג), שאחר שכתב דין זה דבן בנו נעשה גואל הדם אבל הן אינו נעשה גואל הדם, סיים בזה"ל 'אלא ב"ד ממיתין אותו' עכ"ל, ולכאורה הוא למותר ולמה כתב זה, אלא ודאי להורות שדין זה דוקא במזיד או יש לחלק בין אביו לאבי אביו, משאיכ' בשוגג גם לאבי אביו אינו נעשה גואל הדם.

וכתב הכלי חמדה על זה: הנה הדקדוק בלשון הר"מ ז"ל בודאי נכון, וגם זה בודאי נכון דבשוגג לא שייך לומר דבן בנו יהיה נעשה גואל הדם להרוג זקינו, אף אי נימא דאינו חייב לכבודו, אבל מ"מ הרי הוא קרובו ונכדו, וכיון דבשוגג הוא רק רשות ביד גואל הדם מצד כי יחס לבנו, ואיך שייך בזה חימום להרוג זקינו בשביל שחרג אביו בשוגג, ואין זה מטבע האדם כלל, לכן ברור הדבר דכל דינים אלו מייירי במזיד.

אמנם עצם החילוק, דבאביו כשהוא רשע ג"כ חייב לכבודו אבל לא בזקינו, לכאורה הדבר מחוסר תכלית, כיון דקד"ל דאפילו אביו רשע ג"כ חייב לכבודו, א"כ יש לומר דה"ה בזקינו אם נימא דחייב בכבודו, אין לחלק בין הוא רשע או לא. - ועי' מה שפלפל הכלי חמדה בענין.]

להבין שמועות

קריאת שמע דיעקב אבינו ע"ה ובנידון אמאי שונה יוסף הצדיק

על מה שאמר א"א [החיידשי הרי"מ] מור"ל נ"ע פירוש מה שאמרו חז"ל (רש"י מו, כט) יעקב לא נשקו שהיה קורא קריאת שמע, ופירש, כי הצדיקים כשיש להם אהבה מתדבקין באהבת הש"י (ומיוחדין עד שנתבטלו מכל וכל, שכן אהבה גמטריא אחד), וזה שהי' קורין שמע, וכן כתב המהר"ל ז"ל (נור ארי' שם).

ולכאורה קשה, אם כן גם יוסף הצדיק בוודאי כן היה, ולדברי מהר"ל אתי שפיר, אך הוא אמר כמו שכתבתי בקצת שינוי ממה שכתוב במהר"ל.

ונראה להוסיף, כי יוסף - זה הנשיקה והחיבוב היה בכלל מצות כיבוד אב, שיראה התשוקה הגדולה שהיה לו, ואם כן מלבד מה שעוסק במצוה פטור ממצוה, בלא זה קיום המצוה הוא עצמו אהבת הש"י, ואין צריך להפדר מלקיים, שכן כל המצוות יש להם אורות, באופן שיוכל אדם לקיים במעשה גשמיות, ועל שם זה נקראים מצוות מלשון צוותא כמו שכתבתי במקום אחר. אבל ביעקב שלא היה מצוה - רק אהבת בנו, היה צריך להתייחד בהש"י, וניתק מעצמיות אהבת בנו, והבן כי נכון.

(שפת אמת ליקוטים)

יעקב קרא קריאת שמע. דברי מהר"ל ידועים. ומה שיוסף לא קרא קריאת שמע, אמרנו כבר, כי זה בחינת יוסף שיוכל להצניע עצמו, שלא יהיה ניכר על פניו (את) מהותו. וזה מרויח האדם על ידי נסיון מרחוק, שמחזק עצמו, על ידי זה מרויח שיוכל להיות טוב בדרך הסתר גם כן, כנ"ל.

(שפת אמת סוף תרל"ד)

החיצוניות כי כל כולו היה פנימיות, שזה היה כוחו - להסתיר עצמו עד להפליא (עי' שפ"א מקץ תרל"ב ד"ה חלום, ועוד). אבל כאן בשפת אמת מבואר שקיבל כח זה דייקא אחרי ועל ידי שעמד בנסיון.

והשפת אמת אינו מבאר כאן המכוון במש"כ נסיון מרחוק. וכנראה כוונתו לדבריו בלקוטים (פ"ר לך ד"ה עוד פ"י לך) על מה דכתיב בנסיון העקידה (וירא כב, ד) ויירא את המקום מרחוק, דהיינו שניטלו מאברהם אבינו ע"ה כל המדרגות וכל ההשגות - וזה ויירא את המקום מרחוק (עי' זוה"ק וירא קכ.), כי בשעת נסיון לוקחים מהאדם כל המדרגות מלבד היראה שבלב, שבכח היראה יכולים לעמוד בנסיון, וכמו שאמרו רבוה"ק ז"ע על הפסוק הנאמר אחרי שאע"ה עמד בנסיון העקידה 'עתה לדעתי כי ירא אלקים עתה' (וירא כב, יב). וזהו 'נסיון מרחוק', דהיינו שבנסיון בוחנים את האדם מה הוא בעצמו, ללא המדרגות שלפעמים מקבלים במתנה או בזכות אבות, כי הנסיון אינו בא כדי להכשיל את האדם - וכאמרם ז"ל (ע"א ג.) אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, אלא שבנסיון הקב"ה רוצה לבדוק את מהות האדם, האם יש יראת ה' אמיתית בלבבו.

ולפי זה מובן היטב אמאי ע"י עמידה בנסיון מרחוק מרויח שיוכל להצניע ולהסתיר עבודתו, שהרי כל החיצוניות אינה עצמיות האדם, כי עיקר האדם הוא פנימיות לבו, ושם הוא מקום היראה - וכמו שכתב האמרי אמת ז"ע (מכתב תורה ס"ב צד) 'עיקר היראה היא בלב וכמ"ש וכל הלבבות יראוך', אמנם יש פעולות חיצוניות שעושים, אבל על ידי שעומדים בנסיון מרחוק - שאז מבררים פנימיות היראה, על ידי זה מתעלה שאינו צריך כלל פעולות החיצוניות, וכל עבודתו הוא בפנימיות, וזה היה מדרגת יוסף הצדיק.

אין לנו שייכות כלל לדברים הנ"ל - ובקושי מבינים את דב"ה"ק וחוזרים עליהם כמעשה קוף בעלמא, כי אנו שקועים בגשמיות, והלואי שהיינו מקיימים רצון ה' כראוי - בין אם מכח היראת שמים ובין אם מכח המות אבות וכדומה, כי אין לנו הדעת המבדלת לדעת מהות החיצוניות ומהי יראת שמים הפנימית והאמיתית.

אבל עם כל זה טוב וחשוב עבורנו לדעת דברים הנ"ל, שהרי לכל אחד יש נסיונות היצר, וטבע הדברים הוא שהאדם רואה את הנסיונות הנכשול ותקלה, יש לדעת שהאמת היא להיפך, הנסיונות הם אוצר והזדמנות שעל ידם יכולים להתעלות. וכל שכן, אנו שבאמת אין לנו שום מדרגות, הרי כל נסיון הוא במדת היראה שבלב, וכל נסיון שהאדם עומד בו ומתגבר עליו, הרי זה בונה את פנימיות נפשו.

(מתוך דברי רבינו שליט"א ס"ג ויגש תשפ"ד מאמר ב)

דברי השפת אמת אמאי יוסף לא קרא קרי"ש ראוי להתבונן בהם, וביאור העומק בדב"ה"ק, דהנה אהבת יעקב ליוסף לא היתה מצוה מיוחדת לאהוב אותו, רק אהבה טבעית של אב לבנו, לכן היה צריך להתנתק מאהבת בנו ולהתייחד בהש"י [ואמנם יש לזכור שאין לנו השגה כלל באהבה גשמית של האבות הק']. משא"כ אצל יוסף הצדיק, הנשיקה והחיבוב היו בכלל מצות כיבוד אב - שאביו יראה התשוקה הגדולה שהיתה לו אליו, ואם כן בשעה שקיים המצוה לא היה לו כלל שום עירוב של אהבה גשמית, וקיום המצוה עצמה הוא אהבת הש"י והקשר עם הרבנו של עולם, שכן כל המצוות יש להם אורות - באופן שיוכל אדם לקיימם במעשה גשמי, ועל שם זה נקראים מצוות מלשון צוותא, ולא היתה לו שום אהבה שעליו להכניס לאהבת ה' ולקראו קריאת שמע - שהרי כל כולו עסוק בקיום מצוה ודבוק בהש"י.

ובדב"ה"ק יש נקודה נפלאה שיש בה אורח חיים למשכיל. דלכאורה הגם שבאהבה זו מקיים מצות כיבוד אב, הרי מלבד זאת סוף כל סוף יש אהבה גשמית וטבעית - שרואה את אביו אחרי כ"ב שנים, ואותה אהבה יש לדבק באהבת ה'. והתשובה ע"ז, כי בשעה שמקיימים מצוה אין מקום לאהבה אחרת, ולכן לא היה לו מה להכניס לאהבת ה' ולקראו קריאת שמע, כי כל כולו היה עסוק בדבר אחד: אין טוה יעצט דעם רצון פון אייבערשטען.

זה יסוד גדול שחשוב מאוד לדעת, וכמבואר בספ"ה"ק שהמקיים מצוה שיש בה הנאת הגוף, ומתגבר ומשבר תאוותו מהנאות עולם הזה, ומקיים את המצוה לשמה, יש בה רבנות יתירה, והמצוה כזו שכרו כפול אף בעולם הזה. אכן זו מדרגה גבוהה, ולא קל ופשוט כלל להגיע לכך, אבל על כל אחד לדעת שיש דרגה כזו, וכל אחד צריך להתור לבקש ולחפש להגיע לקיים המצוות שיש בהם הנאות הגוף לשם קונו בלבד, שכן זהו יסוד גדול בעבודת ה' (עי' ליל ב' דר"ה תשפ"ב והמציין שם).

בשפת אמת (תרל"ד ד"ה יעקב) כתב עוד דרך לחלק בין יעקב אבינו ליוסף הצדיק. 'מה שיוסף לא קרא קריאת שמע, אמרנו כבר, כי זה בחינת יוסף שיוכל להצניע עצמו, שלא יהיה ניכר על פניו מהותו, ומשמעות דב"ה"ק שיוסף הצדיק קרא קריאת שמע בפנימיות בלא שהיה נראה בפעולה חיצונית, ויש לזכור שאנו מדברים כאן על האבות הק' - יעקב אבינו ע"ה, ואלמלא השפת אמת אמרו לא היה ניתן לאמר, שיעקב אבינו היתה לו הבחינה של אהבה והיה צריך לקשר האהבה בשורש, וגם יוסף היה לו לעשות עבודה זו ולקשר האהבה בשורש - אלא שהיה לו הכח לעשות בפנימיות לבו.

ודבר זה מבואר בכמה מקומות בשפת אמת, שכוחו של יוסף הצדיק הוא במה שהיה יכול להסתיר עצמו, ולכן היה מסלסל בשער וממשמש בעיניו (ב"ר פז, א) - שלא הפריע לו כלל הפעולות

השבוע פר' ויגש לא יתקיים טיש סעודה שלישית
וכן בפר' בא לא יתקיים טיש סעודה שלישית